

УНУТРАШЊИ ЧИНИОЦИ МОДЕРНИЗАЦИЈЕ РАДА У ПОЉОПРИВРЕДИ НА ОДАБРАНИМ ГАЗДИНСТВИМА У ВОЈВОДИНИ¹

Јована Чикић, Ж. Петровић, Д. Јанковић²

Резиме: Циљна група у раду Пољопривредне саветодавне службе АПВ (даље: ПСС АПВ) јесу одабрана пољопривредна газдинства. Реч је о газдинствима која би требало да располажу како довољним унутрашњим потенцијалима за унапређење производње, тако и да њихови власници (кућедомаћини) и остали чланови показују интерес за сарадњу са саветодавцима у решавању проблема у производњи на газдинству. У раду се анализирају нека од општих обележја одабраних пољопривредних газдинстава у Војводини: општа обележја људског капитала, земљишног поседа и техничке основе рада, као и општа обележја сарадње кућедомаћина и осталих чланова газдинстава са саветодавцима ПСС АПВ, као и њихове вредносне оријентације. Подаци за анализу прикупљени су Картоном одабраног газдинства. Општа обележја одабраних пољопривредних газдинстава посматрају се као унутрашњи потенцијали ових газдинстава за модернизацију процеса рада.

Кључне речи: унутрашњи чиниоци модернизације рада, одабрана пољопривредна газдинства, пољопривредна саветодавна служба, Војводина

Увод

Ако пољопривредно газдинство посматрамо као засебну целину (систем) тада је јасно да његов развој (који би требало да резултира

¹ Рад је део истраживања на пројекту „Мултифункционална пољопривреда и рурални развој у функцији укључења Републике Србије у Европску Унију“ (МНТР РС, бр. 149007).

² Мр Јована Чикић, истраживач приправник; др Живојин Петровић, доцент; мр Дејан Јанковић, асистент, Департман за економику пољопривреде и социологију села, Пољопривредни факултет, Нови Сад

унапређењем квалитета живота на самом газдинству) зависи од низа чинилаца. Реч је сложенем детерминистичком сплету који подразумева широк дијапазон услова: од природних (физичко-хемијских и биолошких) чинилаца, техничко-технолошких до „чисто“ економских и социокултурних. Но, макар у аналитичке сврхе, ови би се чиниоци могли класификовати као спољашњи и унутрашњи. При том, у овом раду се анализа фокусира на неке од унутрашњих чинилаца. Под унутрашњим чиниоцима развоја (а тиме, потенцијално, и унапређења квалитета живота чланова газдинства³) подразумевају се све оне карактеристике газдинства које, заправо, чине елементе његовог описа: социодемографске карактеристике људског капитала, поседовна и парцелна структура, техничка опремљеност, опремљеност привредним објектима, економски показатељи производње, као и обележја вредносне оријентације чланова газдинстава.

Унапређење квалитета живота чланова газдинства сложен је руралносоциолошки феномен који, између осталог, зависи и од унапређења економских активности газдинства. Поједностављено, реч је о томе да модернизација рада на пољопривредном газдинству, у смислу његове рационалне организације, омогућава континуитет и стабилност производње чиме се стварају претпоставке за конкуретност на тржишту, а тиме и за остваривање профита. На овај начин, газдинство је у могућности да обезбеди економску основу за задовољење потреба својих чланова (као и газдинства у целини) чиме се иде у прилог остваривању жељеног квалитета живота. С друге стране, сам процес модернизације рада битно је одређен оним чиме газдинство располаже (његовим карактеристикама), као и улогом и положајем газдинства у сеоској економији и у укупној пољопривредној производњи, макроекономским параметрима, циљевима и мерама аграрне политике и политике руралног развоја, односима газдинства са другим актерима који се, на посредан или непосредан начин, баве модернизацијом пољопривреде, доступношћу знања и иновација за модернизацију рада⁴ и сл.

Управо у овом последњем до изражаја долази улога пољопривредне саветодавне службе као друштвено организованог и циљно усмереног „канала“ за дифузију знања и иновација која може и треба да омогући газдинству да реши проблеме у производњи, рационално организује радне

³ Под члановима газдинства, у складу са методологијом Пописа становништва, домаћинстава и станова из 2002. године (Попис-Пољопривреда, књига 3, 2004:11) подразумевају се сва лица која заједнички живе у домаћинству које поседује газдинство или троше приход остварен на газдинству ради подмиривања сопствених потреба.

⁴ О чиниоцима од којих зависи процес дифузије и увођења знања и иновација у пољопривредну производњу види у: Петровић, Самарџија, Јанковић (2004:634-641).

процесе, оствари жељени приход и тиме обезбеди финансијске претпоставке за задовољење потреба својих чланова.

На подручју АП Војводине делује Пољопривредна саветодавна служба⁵. Према *Правилнику о организацији и раду ПСС АПВ* (2006), фокус рада саветодавне службе јесу тзв. одабрана пољопривредна газдинства. Реч је о газдинствима која представљају „носиоце производње... и треба да постану узор осталим земљорадничким домаћинствима у региону, у погледу оптималне организације производње, нивоа производње, квалитета производње и економичности производње... Пољопривредна производња је код одабраних пољопривредних газдинстава основна делатност и она је комерцијалног типа, односно, тржишно оријентисана⁶.“ (члан 33 и 34, *Правилник о организацији и раду ПСС АПВ*, 2006).

Метод и узорак за истраживање

Подаци о главним обележјима одабраних газдинстава која сарађују са ПСС АПВ прикупљају се *Системом информација у пољопривредном саветодавству Војводине - Картоном одабраног газдинства*⁷. На основу прегледа попуњености *Картона одабраног газдинства*, анализа њихових општих обележја вршена је за укупно 2.783 газдинства, односно, 87,4% од укупног броја газдинстава који су сарађивали са ПСС АПВ у III кварталу 2009. године⁸.

⁵ ПСС АПВ (под ингеренцијом Покрајинског секретаријата за пољопривреду, водопривреду и шумарство) чини 13 територијално организованих јединица – пет на подручју Бачке, две на подручју Срема и шест на подручју Баната. Према подацима за III квартал 2009. године, у ПСС АПВ је било запослено укупно 75 саветодаваца, стручњака за поједине аспекте пољопривредне производње.

⁶ Са овим газдинствима, ПСС АПВ склапа уговор о сарадњи у периоду од три године током којих саветодавци активно пружају помоћ у решавању проблема везаних за производњу. Актуелни трогодишњи циклус сарадње окончава се средином ове године.

⁷ *Картон одабраног газдинства* је, поред *Типологије саветодавног рада*, интегрални део *Система информација у пољопривредном саветодавству Војводине*. Систем информација је од јула 2007. године званични модел за регистровање и праћење саветодавног рада ПСС АПВ са одабраним и тзв. осталим газдинствима. *Типологијом саветодавног рада* прикупљају се подаци о самом раду саветодаваца, односно, датим саветима (Чикић, Јанковић, Петровић, 2007:44-45), док се *Картоном одабраног газдинства* прикупљају подаци о главним обележјима пољопривредних газдинстава која су од значаја за саветодавни рад (Петровић, Чикић, Јанковић: 2007:30-37).

⁸ Наиме, укупан број одабраних газдинстава која су сарађивала са ПСС АПВ у III кварталу 2009. године износи 3.183. Међутим, из истраживања унутрашњих

Истраживање основних унутрашњих чинилаца који одређују могућност модернизације рада у пољопривреди на газдинствима подразумева анализу: људског капитала (укупне популације на газдинствима, а посебно кућедомаћина и радно ангажованих у пољопривреди на газдинствима), земљишног поседа и техничке опремљеност газдинства⁹. Осим овог, као посебан, али једнако важан чинилац анализирају се и општа обележја сарадње кућедомаћина и осталих чланова одабраних газдинстава са ПСС АПВ, као и њихове вредносне оријентације.

Општа социодемографска обележја људског капитала одабраних пољопривредних газдинстава у Војводини

Према расположивим подацима, на анализираним одабраним пољопривредним газдинствима у Војводини живи укупно 11.474 становника. Подаци о полној структури јасно указују на то да за одабрана газдинства у Војводини не стоји теза о феминизацији рада у пољопривреди. Наиме, мушко становништво чини већину у укупној популацији ових газдинстава (52%), међу радно ангажованим у пољопривреди на газдинствима (54%), а посебно међу кућедомаћинима (чак 94,7%).

У старосној структури укупне популације ових газдинстава (Таб.1.) преовлађује младо становништво (до 29 година старости) – 35,8%. Овај податак веома је важан са аспекта биолошке, али и социоекономске виталности газдинстава. Високо учешће младог становништва позитивна је социодемографска карактеристика. Међутим, ово је тек предуслов за опстанак ових газдинстава, с обзиром на то да је останак младих на селу,

чинилица модернизације рада искључено је 400 ових газдинстава, с обзиром на то да у *Картону одабраног газдинства* не постоје забелешке саветодаваца о обележјима која су релевантна за анализу.

⁹ У раду се анализирају два основна социодемографска обележја (старост и образовна структура), два основна обележја земљишног поседа (величина поседа и парцелна структура), као и три основна обележја техничке опремљености (просечна старост, проблеми у одржавању и недостатак механизације уз тешкоће приликом њене набавке). Поред наведених обележја, у оквиру анализе унутрашњих чинилаца који одређују могућност модернизације рада у пољопривреди могло би се говорити и о структури производње на газдинствима, опремљености привредним објектима, економским показатељима производње и сл. *Картоном одабраног газдинства* прикупљају се подаци и о овим обележјима, али су они овом приликом изостављени из анализе.

односно, на газдинству и у пољопривреди знатно сложеније руралносоциолошко питање¹⁰.

Табела 1. Старосна структура укупне популације и кућедомаћина одабраних пољопривредних газдинстава у Војводини
Table No. 1. Total population and householders' age structure on selected agricultural households in Vojvodina

<i>Старосни контингент</i>	<i>Укупна популација (%)</i>	<i>Кућедомаћини (%)</i>
1. Младо становништво (до 29 година)	35,8	5,1
2. Млађе средовечно становништво (30-44 година)	22,4	36,0
3. Старије средовечно становништво (45-64 године)	29,7	52,7
4. Старо становништво (65 и више година)	10,8	4,9
5. Непознатно	1,3	1,1
Укупно	100,0	100,0
Просечна старост	39	47

Међутим, старосна структура кућедомаћина (власника одабраних газдинстава) показује значајно неповољнија обележја – нешто више од половине кућедомаћина (52,7%) припада контингенту старијег средовечног становништва (45 – 64 године). Реч је о популацији која улази у завршну фазу свог радног циклуса, тако да се на значајном делу ових пољопривредних газдинстава у наредних неколико година може очекивати смена генерација или њихово гашење. У овом контексту, питање наследника на газдинству је од изузетне важности.

Са аспекта модернизације рада на газдинству, важан социодемографски фактор је и образовна структура. Наиме, савремени произвођач, уколико жели успешно да се бави пољопривредом, мора да располаже стручним и специјализованим знањима и умећима из области технологије производње, њене организације, планирања, пласирања производа на тржишту и сл. Међутим, код нас пољопривреда као занимање, у највећем броју случајева, није жељени избор што показују и подаци о образовној структури кућедомаћина и чланова газдинстава који су радно ангажовани у

¹⁰ У опште чиниоце одлуке о останку младих у селу могу да се уброје обележја њихових потреба, тежњи и вредносних оријентација, али и њихових социјалних шанси на основу којих се процењује пожељност и рационалност избора села, газдинства и пољопривреде као начина за задовољење потреба и постављених циљева.

пољопривреди на газдинству¹¹. Свега 19,3% кућедомаћина газдинстава, односно, 11,1% свих чланова који су радно ангажовани у пољопривреди на газдинству има примарно образовање у пољопривреди (које се стиче кроз различите нивое система образовања). Ако се овоме дода податак да 23,5% кућедомаћина, као и 35,1% свих радно ангажованих у производњи на газдинству има само непотпуну или завршену основну школу, онда је јасна улога и значај пољопривредне саветодавне службе и важност процеса дифузије знања и иновација и оспособљавања произвођача за бављење модерном пољопривредом.

Општа обележја земљишног поседа одабраних пољопривредних газдинстава у Војводини

Без обзира на техничку опремљеност газдинства, као и на модерну организацију рада у пољопривреди, земљиште је и даље незаобилазан фактор у организовању саме производње, као и важан потенцијал за модернизацију рада на газдинству. Аграрносоциолошке и економске анализе наших пољопривредних газдинстава несумњиво указују на наслеђену неповољну поседовно-парцелну структуру што је значајан ограничавајући фактор модернизације рада у пољопривреди (Божић, Мунђан, Богданов, 2004; Самарџија, 2005). Када је реч о одабраним газдинствима у Војводини, расположиви подаци указују на две главне карактеристике земљишног поседа:

- поседовна структура се, за наше услове, може сматрати повољном, с обзиром на просечну величину укупно коришћеног земљишта,
- земљиште у власништву ових газдинстава одликује се неповољном парцелном структуром.

Просечна величина укупног земљишног поседа којим располаже одабрано газдинство у Војводини износи 36,4 ха, од чега је 17,0 ха у власништву, док је 19,4 ха земљиште у закупу. Реч је о газдинствима која својом величином далеко премашују покрајински просек¹², што и одговара

¹¹ Према расположивим подацима, укупно 48,4% чланова одабраних пољопривредних газдинстава није у сталном радном односу (без пензионера и оних чије је школовање у току). Претпоставка је да су ови чланови радно ангажовани на својим газдинствима у пољопривредној производњи.

¹² Према подацима Пописа становништва из 2002. године, просечна величина укупно коришћеног обрадивог земљишта војвођанског газдинства износи 3,52 ха, од чега је 3,25 ха у својини. (Попис – Пољопривреда, књига 1: 20). У структури војвођанских газдинстава према величини поседа доминирају газдинства са малим поседом (92,5%,

њиховој главној карактеристици – то су наглашено комерцијална газдинства. У структури газдинстава према величини укупног земљишног поседа који се користи, преовлађују она са поседом средње величине (Таб. 2.).

Табела 2. Структура одабраних пољопривредних газдинстава у Војводини према величини земљишног поседа у власништву и закупу, као и укупном земљишном поседу који се користи

Table 2. Owned agricultural land, agricultural land in lease and total used agricultural land of the selected agricultural households in Vojvodina

Величина (ха)	Зем. посед у власништву (% од ук. броја одаб. газдинстава)	Зем. посед у закупу (% од ук. броја одаб. газдинстава)	Ук. зем. посед који се користи (% од ук. броја одаб. газдинстава)
1. до 5 ха (изразито мали посед)	18,3	45,1	8,3
2. 5.01 – 10.00 (мали посед)	24,3	15,0	12,7
3. 10.01 - 25.00 (посед средње величине)	39,9	19,6	36,7
4. 25.01 – 50.00 (већи посед)	13,5	12,1	22,9
5. 50.01 и више ха (велики посед)	4,0	8,2	19,4
Укупно	100,0	100,0	100,0

За разлику од поседовне структуре, парцелна структура земљишног поседа у власништву одабраних газдинстава је веома неповољна. Овај проблем је већ традиционалан и дубоко укорењен у нашој пољопривреди. За разлику од поседовне структуре, где узимањем земљишта у закуп, кућедомаћини газдинстава донекле могу самостално да реше проблем недостатка земљишта за производњу, „поправљање“ парцелне структуре је сложенији задатак, с обзиром да захтева примену планских мера за уређивање пољопривредног земљишта¹³. Према расположивим подацима, у просеку, посед у власништву једног одабраног газдинства у Војводини подељен је на чак осам делова, при чему је просечна парцела величине 2,1

од чега су 83% газдинства са поседом величине до 5,0 ха). Газдинства са већим (25,01 до 50,0 ха) и великим поседом (50,01 и више ха) заступљена су са свега 1,6% (Попис – Пољопривреда, књига 1: 20).

¹³ Фармери, донекле, могу самостално да реше проблем укрупњавања поседа тако што ће, тамо где је то могуће узимати, земљу у закуп која се налази у непосредној близини парцела које су у њиховом власништву.

ха¹⁴. Од укупног броја одабраних газдинстава, код чак 56% је посед у власништву уситњен на шест и више парцела. Иако је реч о сразмерно великим парцелама за наше услове, јасно је да оваква уситњеност посела никако није повољна са аспекта модернизације рада, посебно примене савремене крупне пољопривредне механизације, увођења система наводњавања, као и рационалног коришћења времена потребног за рад. Од укупног броја газдинстава, 85% кућедомаћина истиче да има намеру да увећава посед куповином земље како би унапредили и боље организовали производњу.

Општа обележја техничке опремљености одабраних пољопривредних газдинства у Војводини

Опште је познато да је техничка опремљеност важан чинилац рационалне организације рада на газдинству, као и предуслов модернизације рада у пољопривреди. Примена адекватне механизације, уз остале услове, омогућава стабилну производњу на газдинству. У противном, ако је механизација недовољна и лошег квалитета (дотрајала, без потребних компоненти), немогуће је на време применити све потребне агротехничке мере. Такође, применом неадекватне механизације значајно се деградирају и природни ресурси који се користе у пољопривреди чиме се дугорочно утиче на смањење не само приноса, већ и квалитета пољопривредних производа¹⁵.

Ако се анализира структура укупне пољопривредне механизације којом располажу одабрана газдинства у Војводини, као и неке њене главне карактеристике, уочава се да према броју функционалних комада, преовлађују машине и уређаји у производњи¹⁶ (32.434 комада или 48% од укупног броја комада - Таб. 3.). Као што је и очекивано, у њиховој структури

¹⁴ С обзиром на број парцела, одабрана газдинства имају неповољнију парцелну структуру у односу на укупна војвођанска газдинства: за разлику од осам одвојених делова земљишта одабраних газдинстава, посед просечног војвођанског газдинства састоји се из три парцеле. Међутим, у односу на укупна војвођанска газдинства, одабрана газдинства имају знатно већу просечну површину парцеле: 2,10 ха према 1,25 ха (Попис – Пољопривреда, књига 1: 84).

¹⁵ О значају механизације у производњи хране види више у: Николић и сарадници (2002: 9-10)

¹⁶ Реч је о широкој групи која обухвата машине и уређаје који се користе у сточарској производњи, као и за спремање сена и силаже, у ратарско-повртарској производњи (машине и уређаји за сетву и садњу, убирање шећерне репе и повртарских култура, жетву и бербу зрнастих култура), у воћарско-виноградарској производњи (машине и уређаји за резидбу и убирање), за негу и заштиту биља, за дораду и складиштење производа (процесна техника), као и уређаји који се користе за наводњавање.

преовлађују машине и уређаји у сточарској (48,3% од укупног броја функционалних комада у овој групи) и ратарско-повртарској производњи (30,4% од укупног броја функционалних комада у овој групи), што одговара и структури производње на овим газдинствима.

Табела 3. Структура укупне пољопривредне технике и механизација на одабраним газдинствима у Војводини, према броју комада
Table No. 3. Agricultural machinery on selected agricultural households in Vojvodina, by number of pieces

Група пољопривредне технике и механизације	Број комада	Просек по газдинству	Просечна старост (год)
1. Вучно-погонске јединице	7.708	1	20
2. Транспортна средства	6.172	1	28
3. Оруђа у производњи	18.162	2	24
4. Опрема у производњи	3.124	2	23
5. Машине и уређаји у производњи	32.434	3	22
Укупно	67.600	-	23

Просечна старост укупне механизације које се користи на одабраним газдинствима је висока (око 23 године) те стога није необично што 30% кућедомаћина газдинстава истиче да има значајних проблема у њеном одржавању. Као основне проблеме у одржавању механизације, кућедомаћини наводе: недостатак финансијских средстава за ремонт, лош квалитет резервних делова и нестручност мајстора, високе цене резервних делова, недостатак потребних резервних делова на тржишту и сл. Скоро 90% кућедомаћина одабраних газдинстава истиче потребу и намеру да набави механизацију која недостаје, али наводи да ће набавка бити одложена услед недостатка, пре свега, финансијских средстава.

Општа обележја сарадње са ПСС АПВ и вредносне оријентације кућедомаћина одабраних пољопривредних газдинстава у Војводини

Претходно анализирани унутрашњи чиниоци јесу важни и нужни за унапређење пољопривредне производње на газдинству. Међутим, прави потенцијал наведених чинилаца долази до изражаја тек ако се посматра у синергији са вредносном оријентацијом кућедомаћина ових газдинства, односно, обележјима њихове сарадње са саветодавном службом у решавању проблема на газдинству и настојању да се рад у пољопривреди модернизује и унапреди. Претпоставка је да кућедомаћини (као и остали чланови)

газдинства које располаже значајним потенцијалима за модернизацију рада виде свој интерес у сарадњи са саветодавном службом. У овом односу, чланови газдинстава и саветодавна служба су равноправни партнери који заједнички доносе одлуке и доприносе решавању проблема везаних за рационализацију радних процеса.

С обзиром на обележја сарадње са саветодавцима ПСС АПВ, могу се издвојити три основне групе одабраних газдинстава:

- газдинства чији су кућедомаћини отворени за сарадњу са саветодавцима и прихватају савете,
- газдинства, односно, кућедомаћини код којих се саветодавни процес тешко и споро одвија услед недостатка склоности ка иновирању производње и
- газдинства, односно, кућедомаћини код којих саветодавни процес због објективних околности наилази на тешкоће.

Као што је и очекивано, а на основу мишљења саветодаваца ПСС АПВ о општим обележјима сарадње са кућедомаћинима, највећи део одабраних газдинстава припада првој групи. Саветодавци истичу да је сарадња са кућедомаћинима и осталим члановима ових газдинстава добра и интензивна. То значи да фармери разумеју дате савете, као и да их успешно прихватају и примењују. Такви фармери су склони иновирању производње и сами иницирају саветодавни процес. Поред овог, међу фармерима из ове групе газдинстава постоји формирана свест о значају саветодавне службе у процесу модернизације рада, као и план о будућем развоју газдинства¹⁷.

Мањи број кућедомаћина газдинстава, како истичу саветодавци, тешко прихвата савете и не показује склоност ка иновирању производног процеса¹⁸.

Трећу групу газдинстава, према обележјима сарадње кућедомаћина са ПСС АПВ, чине она код којих саветодавни процес наилази на тешкоће

¹⁷ Пример позитивног мишљења саветодаваца ПСС АПВ о општим обележјима саветодавног процеса у раду са одабрним газдинствима Војводине: „фармер плански улаже у газдинство и унапређује га. Зна шта жели да постигне у наредном периоду. Активно сарађује са саветодавцем, користи стручну литературу, стручне часописе, посећује зимска предавања. Показује вољу за усавршавањем и учењем.“ (саветодавац, заштита биља).

¹⁸ Пример одабраног газдинства код којег се саветодавни процес тешко и споро одвија услед недостатка склоности фармера ка иновирању производње: „пример лоше вођеног газдинства и пример како уверење да знате све о неком послу без прихватања сугестија може лоше да се одрази. И поред бројних савета, држао се доста круто по питању било какве иновације.“ (саветодавац, сточарство)

узроковане тзв. спољашњим чиниоцима. Реч је о оним газдинствима код чијих кућедомаћина (као и осталих чланова) постоји интерес за сарадњу са саветодавцима, као и жеља да се процес рада модернизује применом одговарајућих знања и иновација, али, најчешће, њихова примена је онемогућена услед недостатка финансијских средстава¹⁹.

Закључак

Општа је оцена да су унутрашњи чиниоци модернизације рада у пољопривреди на одабраним газдинствима у Војводини оптерећени бројним проблемима. У оцени људског капитала, то су старосна структура кућедомаћина и њихова образовна структура, као и образовна структура радноангажованих у пољопривреди на газдинствима. У оцени земљишног поседа, то је недостатак земље у власништву, као и велика распрчаност поседа. У оцени техничке опремљености, то су висока просечна старост укупне механизације, проблеми у њеном одржавању, као и недостатак потребне механизације уз потешкоће у њеној набавци.

Узимајући у обзир све наведено, теоријско је, а још више практично питање како онда максимално искористити позитивна, односно, редуковати дејство негативних обележја унутрашњих чинилаца модернизације рада? Јасно је да фармери и њихова газдинства, с обзиром на садашњу позицију, не могу сами да се изборе са својим проблемима и потребама. Уколико оставимо по страни макро аспекте (нпр. значај релативно стабилне и адекватне аграрне политике и питање потребе нужне реконструкције функционисања целокупног система знања и информација у Србији, као и тренутне улоге фармера у овом систему), могао би да се издвоји један синтетичан закључак да је, дугорочно посматрано, улога и значај саветодавне службе у дифузији технологија (знања и иновација) и оспособљавању фармера за успешно управљање газдинствима и постизање конкурентности на тржишту од изузетног значаја. Овај став често се истиче у анализама и расправама о саветодавној служби, међутим, системска подршка саветодавној служби (а тиме и фармерима и њиховим газдинствима) реално је недовољна с обзиром на значај пољопривреде за развој руралних подручја, а тиме и друштва и његове економије у целини.

¹⁹ Примери одабраних газдинстава код којих се саветодавни процес тешко и споро одвија услед недостатка финансијских средстава: „фармер добро схвата значај савета који му се пружају, али због недовољним новчаних средстава их не испуњава.“ (саветодавац, ратарство); „разуме и проблем и савете и начин примене. Савете радо прихвата. Савете не примењује само ако недостају финансије.“ (саветодавац, ратарство).

Литература

1. Божић, Д., Мунђан, П., Богданов, Н. (2004), Промене у поседовној структури земљорадничких газдинстава Србије, *Економика пољопривреде*, год. LI, бр. 3-4, Институт за економику пољопривреде, Београд, стр. 323-333.
2. Николић Р., Фурман, Т., Малиновић, Н., Бркић, М., Поткоњак, В., Глигорић, Р., Савин, Ј., Томић, М. (2002), Стратегија опремања пољопривреде механизацијом (2002-2010), *Трактори и погонске машине*, Vol. 7, бр. 5, Научно друштво за погонске машине, тракторе и одржавање; Пољопривредни факултет – Институт за пољопривредну технику, Нови Сад, стр. 7-19.
3. Пољопривреда (књига 1), Пољопривредни фондови – подаци по општинама (2003), *Попис становништва, домаћинства и станова у 2002.*, Републички завод за статистику, Београд.
4. Пољопривреда (књига 3), Чланови газдинства према старости, школској спреми и станови – подаци по општинама (2004), *Попис становништва, домаћинства и станова у 2002.*, Републички завод за статистику, Београд.
5. Петровић Ж., Самарџија, Ј., Јанковић, Д. (2004), Проблеми дифузије и увођења иновација, знања и технологија у сељачкој пољопривреди Србије, *Acta Agriculturae Serbica*, Vol. IX, 17 (посебно издање), Агрномски факултет, Чачак, стр. 633-643.
6. Петровић, Ж., Чикић, Ј., Јанковић, Д. (2007), Методолошки оквири за прикупљање информација о пољопривредним газдинствима, у: Петровић, Ж. (2007), *Систем информација у пољопривредном саветодавству Војводине*, Пољопривредни факултет, Нови Сад, стр. 21-37.
7. Правилник о организацији и раду Пољопривредне саветодавне службе АП Војводине, Сл. гласник АПВ, 2006.
8. Самарџија, Ј. (2005), Становиштво и земљишни фонд пољопривредних газдинстава Војводине, *Анализа коначних резултата пописа становништва, домаћинства и станова, 2002.*, Републички завод за статистику, Београд, електронско издање.
9. Чикић, Ј., Јанковић, Д., Петровић, Ж. (2007), Типологија саветодавног рада, у: Петровић, Ж. (2007), *Систем информација у пољопривредном саветодавству Војводине*, Пољопривредни факултет, Нови Сад, стр. 38-56.

Примљено: 07.02.2010.

Одобрено: 29.09.2010.

UDC: 631.115.1:005.591.6(497.113)

INTERNAL FACTORS OF AGRICULTURAL MODERNIZATION ON SELECTED FARMS IN VOJVODINA

Jovana Čikić, MSc, Živojin Petrović, Ph.D., Dejan Janković, MSc.
Faculty of Agriculture, Novi Sad, Serbia

Abstract

Focus groups in the work of Agricultural extension service of Vojvodina are selected farms. Such farms have significant internal potentials for production improvement and their owners and other members show interest in cooperation with extension agents who provide help and савете in resolving problems on the household. Paper is focused on the analysis some of the general characteristics of the selected farms in Vojvodina: human capital, land use and technical base for production. Analysis is based on data collected in the Chart of selected farm as an integral part of System of information in agricultural extension of Vojvodina. General characteristics of the selected farms are regarded as determinating factors of internal potentials for modernization of work.

Key words: internal factors of work modernization, selected farms, agricultural extension service, Vojvodina

Author's Address:

Mr Jovana Čikić
Poljoprivredni fakultet
Trg Dositeja Obradovića 8
21000 Novi Sad
mail: cikicj@polj.uns.ac.rs